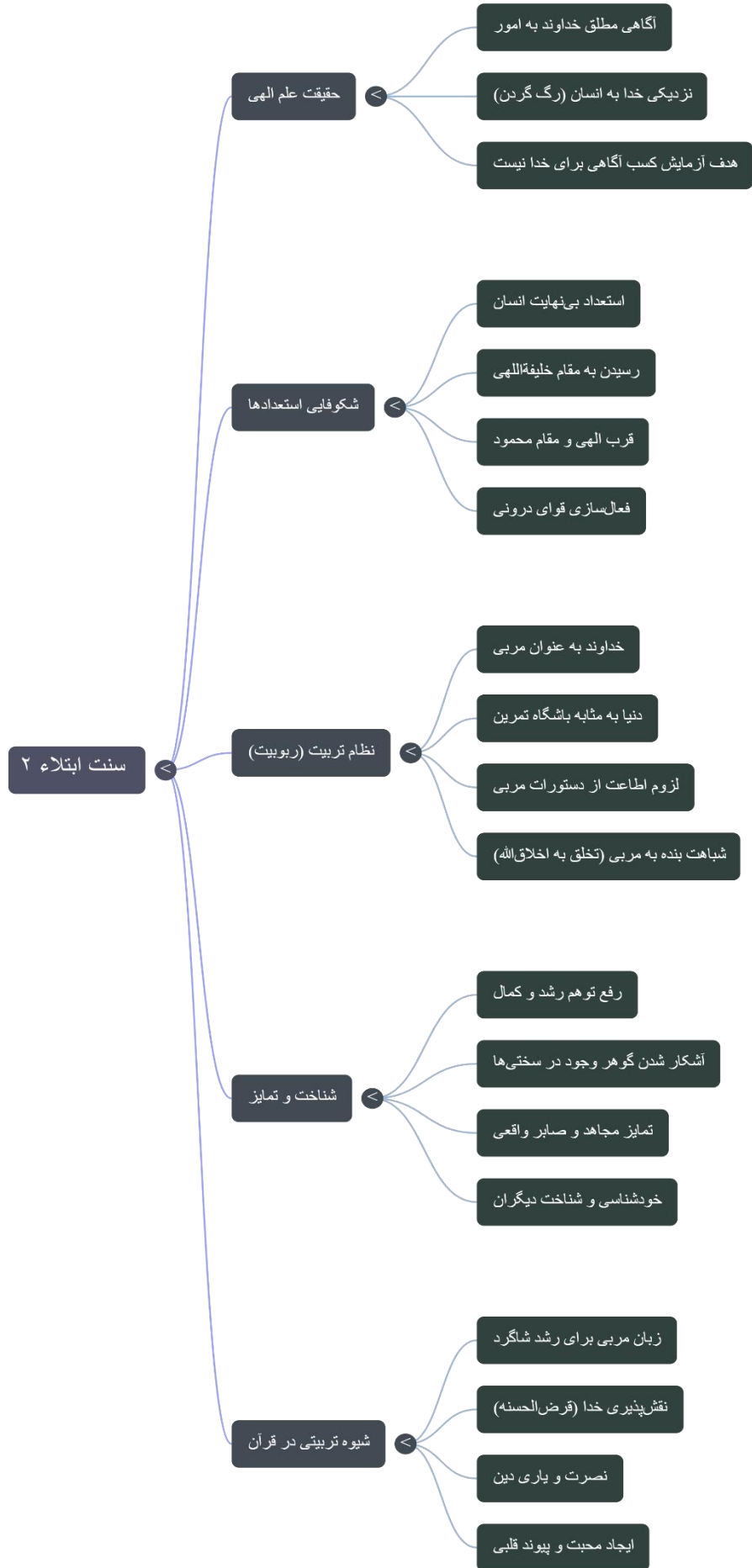

بسم الله الرحمن الرحيم

دوره ابتلائات در قرآن کریم

درس ۲

مدرس دوره: استاد محمد شجاعی

سنت ابتلا و امتحان ۲

چکیده

این نوشتار به تحلیل مبانی کمال انسان از طریق آزمون‌های الهی بر اساس آموزه‌های دینی می‌پردازد. پرسش بنیادین این است که با وجود علم مطلق خداوند به نهان و آشکار انسان (ان الله بكل شیء علیم)، چرا او بندگان خود را امتحان می‌کند؟ یافته‌ها نشان می‌دهد که امتحانات الهی نه برای آگاه شدن خداوند، بلکه به منظور شکوفایی استعدادهای بالقوه انسان، رشد در باشگاه تربیت الهی و تمیز دادن مدعیان واقعی از متوهمان طراحی شده است. خداوند در این فرآیند، در نقش یک «مربی» (رب) ظاهر می‌شود که با استفاده از زبان و موقعیت‌های انسانی، بنده را به سوی مقام خلافت الهی و شباهت به صفات ربوبی سوق می‌دهد.

۱. تضاد ظاهری میان علم الهی و فلسفه آزمون

اینجا یک پرسش مهم به وجود می‌آید: اگر خداوند از رگ گردن به ما نزدیک‌تر است (نحن اقرب الیه من حبل الوريد) و بر آنچه در نفوس ماست آگاهی کامل دارد، معنای آیاتی که می‌فرمایند «تا بدانیم مجاهدان و صابران شما کیستند» (حتی نعلم المجاهدین منکم و الصابرین) چیست؟

- نفی نیاز خدا به کسب اطلاع: بر اساس نص صریح، هدف از امتحان، فهمیدن چیزی توسط خدا نیست؛ چرا که او پیش از آزمون نیز بر فرجام کار آگاه است.
- زبان مربی‌گری: خداوند در قرآن با زبان یک مربی با انسان سخن می‌گوید. همان‌طور که یک مربی ورزشی برای رشد شاگرد، هم‌سطح او می‌شود و با او تمرین می‌کند، خداوند نیز برای رشد بنده، خود را در مقاماتی نظیر «قرض‌گیرنده» یا «یاری‌خواه» قرار می‌دهد.

۲. انسان در «باشگاه تربیت الهی»

یکی از محوری‌ترین تمثیل‌ها، تشبیه دنیا به یک باشگاه ورزشی و خداوند به عنوان «مربی» (رب) است.

- استعداد بی‌نهایت انسان: خداوند در خلقت انسان، استعدادهای عظیمی همچون مقام «خلافت الهی»، «قرب به خدا» و رسیدن به «مقام محمود» (هم‌درجه شدن با اهل بیت) را قرار داده است.
- نقش مربی (رب): کلمه «رب» به معنای مالکی است که تربیت می‌کند. کمال انسان در گرو اطاعت مطلق از دستورات این مربی است.

- **شکوفایی قوا:** همان‌گونه که عضلات در باشگاه تحت فشار و تمرین رشد می‌کنند، قوای انسانی نیز تنها در بستر امتحانات فعال می‌شوند تا آن «روح‌الله» که در وجود انسان دمیده شده، تجلی یابد.

۳. تحلیل رفتار مربی‌گری خدا در قرآن

خداوند برای پرورش صفاتی همچون کرامت، سخاوت و نوع‌دوستی در انسان، در موقعیت‌های مختلف نقش‌های متفاوتی را ایفا می‌کند:

عنوان کنش الهی	آیه مرتبط	هدف تربیتی
درخواست قرض	من ذا الذی یرض الله قرضا حسنا	پرورش سخاوت و تولید عشق؛ بنده با بخشش آنچه خدا به او داده، به او نزدیک می‌شود.
درخواست یاری	ان تنصر الله ینصرکم	با اینکه قدرت مطلق از آن خداست، اما با درخواست یاری، بنده را در موقعیت هزینه کردن جان و مال برای رشد کمالاتش قرار می‌دهد.
ابراز تأثر / اذیت	الذین یؤذون الله / فلما آسفونا	استفاده از زبان عاطفی برای نشان دادن اهمیت اعمال بنده و ایجاد زمینه برای انتقام یا پاداش الهی.

۴. ضرورت امتحان برای شناخت حقیقت وجودی

امتحان تنها ابزاری است که از توهم رشد جلوگیری کرده و گوهر واقعی انسان را آشکار می‌سازد.

- **جلوگیری از توهم کمال:** بسیاری از افراد گمان می‌کنند در جایگاه والایی هستند (و هم یحسبون انهم یحسنون صنعا)، اما امتحان نشان می‌دهد که تلاش‌های آن‌ها در دنیا گم شده است (الذین ضل سعیم فی الحیاه الدنیا).
- **شناخت خود و دیگران:** انسان نیاز دارد تا وزن واقعی ایمان خود را بشناسد. بسیاری مدعی یاری پیامبر(ص) یا امام حسین (ع) بودند، اما در بزنگاه‌هایی مانند عاشورا یا دوران دفاع مقدس، مشخص شد که روحیه جهادی و صبوری لازم را ندارند.
- **بروز جوهر وجودی:** به تعبیر حضرت علی(ع): «فی تقلب الاحوال جواهر الرجال»؛ در دگرگونی حالات و سختی‌هاست که باطن و جوهر انسان‌ها روشن می‌شود.

۵. نتیجه‌گیری

غایت نهایی تمامی امتحانات الهی، رسیدن به مقام «عبدی اطعنی حتی اجعلک مثلی» (بنده من، مرا اطاعت کن تا تو را نمونه خود قرار دهم) است.

- امتحان، راه ورود به بهشت و شرط دستیابی به مقام مجاهدین و صابرين است.
- موجود مختار و آزاد، تنها از طریق سعی، تلاش و عبور از بوته آزمایش (لیس للانسان الا ما سعی) می‌تواند استعدادهای بالقوه خود را به فعلیت برساند.
- در نهایت، امتحانات الهی باعث می‌شوند که انسان نه تنها توسط خدا (که از پیش آگاه بود)، بلکه برای خودش و دیگران نیز شناخته شود و صفات الهی را در وجود خود تثبیت کند.